

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

2001 metai

2

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2001

2

VILNIUS 2002

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2001

2

VILNIUS 2002

UDK 947.45
Li 237

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS

Vytauto Didžiojo universitetas

Alfonsas EIDINTAS

Vilniaus universitetas

Zigmantas KIAUPA (pirmininkas)

Lietuvos istorijos institutas

Česlovas LAURINAVIČIUS

Lietuvos istorijos institutas

Ingė LUKŠAITĖ

Lietuvos istorijos institutas

Bronius MAKASKAS

Lenkijos MA istorijos institutas

Edmundas RIMŠA

Lietuvos istorijos institutas

Jolita SARCEVIČIENĖ (sekretorė)

Lietuvos istorijos institutas

Vladas SIRUTAVIČIUS

Lietuvos istorijos institutas

Saulius SUŽIEDĖLIS

Milervilio universitetas

Redakcinės kolegijos adresas:
Kražių g. 5, 2001 Vilnius
<http://www.istorija.lt>

ISSN 0202-3342

© Lietuvos istorijos institutas, 2002
© Straipsnių autoriai, 2002

SUKAKTYS

REGINAI KULIKAUSKIENEI – 85

Rodos, dar taip neseniai buvo pažymėtas vienos iškiliausių Lietuvos archeologų, habilituotos daktarės, Lietuvos mokslų akademijos narės korespondentės Reginos Volkaitės-Kulikauskienės aštuoniasdešimtmetis (*Lietuvos istorijos metraštis*, 1996, Vilnius, 1997, p. 524–526), kai nejučia atėjo dar garbingesnis aštuoniasdešimt penkerių metų jubiliejus. Jos darbai, surašyti ne vienoje plačioje bibliografijoje, išugdyti mokiniai, tyrinėti svarbūs archeologijos paminklai šiandien yra neatskiriama mūsų mokslo, istorijos ir kultūros savastis, kurią šiandien daug kur priimame kaip savaime suprantamą ir žinomą. Jubiliatės indėlis į įvairias Lie-

tuvos praeities pažinimo sritis toks didžiulis, kad jį išsamiai atskleisti galėtų nebent atskira monografija. Kadangi R. Volkaitės-Kulikauskienės nuveikti darbai trumpai buvo susumuoti jos aštuoniasdešimtmečio proga (Regina Volkaitė-Kulikauskienė, „Literatūros rodyklė“, Vilnius, 1996, 114 p.), toliau kiek plačiau stabtelsime tik ties pastutiniais penkeriais jos mokslinės veiklos metais. Šis trumpas tarpas tarp dviejų garbingų jubiliejų R. Volkaitei-Kulikauskienei buvo ne mažiau intensyvaus mokslinio darbo laikas, o tai net ir tarp tokio amžiaus sulaukusių humanitarų pasitaiko ne taip jau dažnai. Per šešis intensyvios mokslinės veiklos dešimtmečius sukauptos žinios buvo susistemintos dviejose stambiose monografijose, skirtose mėgiamiausioms akademikės tyrinėjimo temoms.

Pirmoji jų – „Senovės lietuvių drabužiai ir jų papuošalai I–XVI a.“ (Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 1997, 156 p.) yra plataus Lietuvos istorijos laikotarpio – geležies amžiaus ir viduramžių – gyventojų drabužių ir papuošalų sintetinė studija. Medžiagą tokiam darbui autorė ir kiti tyrėjai sukaupe įvairių ankstesnių tyrinėjimų metu. Knygoje paprastu ir aiškiu stiliumi, kuriame sėkmingai dera akademiškumas ir populiarumas, aptariami šiuos drabužius liudijantys archeologiniai šaltiniai, verpimo ir audimo įrankių liekanos bei patys drabužiai, juos skirstant į dvi epochas:

ikiistorinę ir istorinę. Kiekvienoje iš jų atskirai aptariami moterų ir vyrų drabužiai. Natūralu, kad archeologinių šaltinių, padedančių rekonstruoti moterų drabužius, yra žymiai daugiau negu vyrų, nes R. Volkaitė-Kulikauskienė plačiai naudoja didžiulį šaltinių masyvą – senuosius papuošalus, kuriuos archeologai paprastai tyrinėja kitais aspektais. Žvilgsnis į daugiausia senuosiuose kapuose aptinkamus įvairius papuošalus: antsmilkinius, kepurėlių liekanas, apgalvius, smeigtukus, kabučius, diržų fragmentus ir kt. kaip į nešioseną atspindinčius šaltinius leido autorei aiškiai ir pagrįstai išskirti keletą kultūrinių sričių, skiriamų senosioms baltų gentims, kurių etnografiniai savitumai pasiekė ir mūsų dienas. Plačiai, pasitelkiant ir istorinius šaltinius, parodytas ir turtingas valstybės laikotarpio vietos gyventojų kostiumas. Pagrindinius darbo rezultatus autorė realizavo ir vizualiai: jos vadovaujami dailininkai atkūrė ne vieną senojo kostiumo vaizdą, taip pat ir spalvotai. Tad nenuostabu, kad ši knyga tapo savotišku vadovėliu visiems besidomintiems istoriniu kostiumu.

Antroje, dar didesnėje ir savo sprendžiamų problemų aprėptimi platesnėje monografijoje „Lietuva valstybės priešaušriu“ (Vilnius: Vaga, 2001, 472 p.) apibūdinama Lietuvos visuomenės raida konkretesniu – vėlyvojo geležies amžiaus (IX– XII a.) – laikotarpiu. Šio laikotarpio svarba akcentuojama jau pačiame knygos pavadinime. Kadangi jokie dalykai ar reiškiniai istorijos bėgyje neatsiranda vienu metu, monografijoje pateikta nemažai medžiagos ir iš ankstesnių laikų, padedančios eiliniam skaitytojui susivokti ilgame Lietuvos proistorės laikotarpyje, kuris ne visur aiškus net ir specialistams. Įvairios baltų kultūros ir gentys, jų laidojimo papročiai, verslų, amatų, prekybos relikvai, tuometinės socialinės struktūros bruožai – tai pagrindinės šios gausiai iliustruotos knygos temos. Žinant kaip ilgai ruošiami tokio pobūdžio darbai ir kaip retai jie pasirodo išbaigtų studijų pavidalu ne be pagrindo galime manyti, kad pagrindinės šio darbo nuostatos vyraus ir Lietuvai žengiant į antrąjį savo vardo minėjimo tūkstantmetį.

Kadangi abi monografijas papildė išsamios santraukos anglų kalba, jos suprantamos ir pasauliniam mokslininkų ratui, tačiau šiandien jubiliatės galvoje kirba dar viena idėja – ikivalstybinio laikotarpio Lietuvos archeologijos pasiekimų pristatymas vien tik užsienio kalbomis. Tai, kad mūsų senoji kultūra domina ne tik mus pačius, R. Volkaitės-Kulikauskienės vardas mokslo pasaulyje plačiai žinomas, liudija ir jos 85-mečio jubiliejui išleistas prieš porą dešimtmečių jos pačios įkurtos „Lietuvos archeologijos“ tomas (*Lietuvos archeologija*, t. 21, Vilnius, 2001, 452 p.), kuriame 38 Lietuvos, Latvijos, Rusijos, Baltarusijos ir Lenkijos mokslininkai, tarp kurių vėl ne vieną išžymybė, spausdina savo straipsnius. Deramą pagarbą jubiliatei parodė ir Mokslų akademija bei jos mokiniai (*Mokslo Lietuva*, 2001, Nr. 18(242), p. 1, 6). Palinkėkime jai to, ko daugiausia buvo linkima jubiliejinių iškilmių metu ir ko žmogui niekuomet nebūna per daug – sveikatos – su viltimi sulaukti dar ne vieno garbingo akademikės jubiliejaus ir ne vieno darbo, kilusio iš neišsemiamo jos atminties ir patyrimo lobyno.

Gintautas Z a b i e l a

RENGINYS VACIO MILIAUS 75 METŲ JUBILIEJUI PAŽYMĖTI

2001 m. gruodžio mėn. 7 d. Lietuvos nacionaliniame muziejuje įvyko iškilmingas posėdis prof. habil. dr. Vacio Miliaus 75 metų jubiliejui pažymėti. Profesoriaus nueitą gyvenimo kelią, jo svarų indėlį puoselėjant Lietuvos etninės kultūros paveldą, etnologijos mokslą, visuomeninę veiklą apibūdino čia susirinkę jubiliejaus bendražygiai, draugai, giminės. Muziejaus direktorė Birutė Kulnytė, Lietuvos istorijos instituto direktorius Alvydas Nikžentaitis, Lietuvos istorijos instituto Etnologijos skyriaus vedėjas Žilvytis Šaknys, istorikas Antanas Tyla ir kiti jubiliejaus sveikinę renginio dalyviai pažymėjo jo meilę etnologijai, istorijai, Tėvynei Lietuvai ir ypač jį supantiems žmonėms. Iš rankų į rankas keliavo etnologų ir kitų Lietuvos kultūros tyrinėtojų ilgai laukta jubiliejaus dovana, dar spaus-tuvės dažais kvepiantis „Lietuvių etnologijos bibliografijos“ tomas, susirinkusiųjų akis džiugino skoningai eksponuota ekslibrisų, skirtų Vaciumi Miliui, paroda.

Vacys Milius gimė 1926 m. gruodžio 8 d. Kretingos apskrities Mosėdžio valsčiaus Šauklių kaime. Nelepinamas likimo jis kantriai ir kryptingai siekė mokslo, daug dirbo ir nuoširdaus darbo vaisiais džiugina iki šių dienų. Tai vis dar jaunas, aplinkinius užburiantis savo energija, veržlumu ir valia žemaičių ir visos Lietuvos patriotas. Atrodo, kad jis nejaučia metų naštos, kasmet nudirba vis daugiau, vis prasmingesnių ir reikšmingesnių darbų. Profesorius džiaugėsi kasmet galėdamas „Tarptautinei etnologijos bibliografijai“ (*Internationale Volkskundliche Bibliographie*) nusiųsti vis daugiau lietuvių tyrinėtojų darbų bibliografinių nuorodų, jau minėto leidinio „Lietuvių etnologijos bibliografija“ gimtai Žemaičių žemei galėdamas dovanoti „Žemaičių etnologijos bibliografiją“ (publikuota 1997 m.), nuveikti kitų svarių darbų.

Be abejo, žvelgiant į profesoriaus V. Miliaus metines darbo atskaitas, galima reziumuoti – tiek daug nuveikti sunkiai gali net ir energingiausias jaunas žmogus. Pastaruosius penkerius metus jo mokslinė ir visuomeninė kultūrinė šviečiamoji veikla dar suaktyvėjo. Be jau minėtų bibliografinių darbų, vertėtų pažymėti ir stambiają jo studiją „Žemaitijos malūnai“ kartu su Janina Morkūniene ir Irma Šidiškiene 1997 m. parengtame antrajame „Lietuvos etnologijos“ tome „Amatas ir kūryba“.

Prof. V. Milius 75-mečio minėjimas Lietuvos nacionaliniame muziejuje (2001 12 07).

Šį leidinį nuo 2001 m. reformavus į mokslinį žurnalą, jubilatas yra jo redkolegijos narys. Taip pat profesorius buvo ir yra daugelio kitų mokslinių leidinių redakcinių kolegijų narys – „Lietuvos istorijos metraščio“ (1971–2000 m. knygos), „Kultūros paminklų“, „Liaudies kultūros“, „Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraščio“, „Lietuvių katalikų mokslo akademijos suvažiavimo darbų“, „Mūsų krašto“, „Mūsų praeities“, „Soter“, „Žiemgalos“ ir lokalinių bei regioninių monografijų. Nemažai dėmesio skiriama ir stambių lokalinių monografijų „Lietuvos valsčių“ serijai. Jubilatas – vienas iš jos redaktorių ir autorių. Kasmet jį galime sutikti bent keliose „Versmės“ ir kitų institucijų organizuojamose ekspedicijose. Lauko tyrimai netrunka virsti kruopščiai parengtu straipsniu. Nuveiktų darbų sparčiai daugėja. Šiomis dienomis jis aktyviai talkina Visuotinės, Žemės ūkio ir Mažosios Lietuvos enciklopedijų redakcijoms. Nemažai širdies jubilatas įdeda padėdamas Lietuvos nacionaliam muziejui rengti „Etnografijos“ metraštinę. Šiuo metu jubilatas yra dešimties doktorantūros komitetų narys.

Nepaisant šių rūpesčių, iki 2001 m. balandžio mėn. eidamas dar ir Lietuvos istorijos instituto Etnologijos skyriaus vedėjo pareigas, V. Milius nevengė aktyvios visuomeninės veiklos. 1998–2000 m. profesorius buvo Lietuvos radijo ir televizijos

tarybos narys. Šiuo metu jubilias yra Vytauto Didžiojo universiteto ir Lietuvos istorijos instituto Etnologijos komisijos, Lietuvių katalikų mokslo akademijos Centro valdybos, Lietuvos nacionalinio muziejaus tarybos, Angelės ir Pauliaus Galau- nių namų globos tarybos, Martyno Mažvydo bibliofilų klubo, Lietuvos ekslibrisi- ninkų klubo, Žemaičių kultūros draugijos narys.

Jubilias negaili patarimų, mokslinės pagalbos ir kitiems etnologams bei etni- nės kultūros mylėtojams. Net kartu su juo pasėdėjus prie kavos puoduko galima sužinoti daug etnologijos istorijos faktų ir šių dienų aktualijų. Tai puikiausia mo- kykla etnologui. Jubilias gyvena etnologija, dosniai dalijasi daugiau kaip per pusšimtį metų sukauptais turtais su studentais, kultūros darbuotojais ir mokslinin- kais. Kiekvienas, paprašęs bibliografinės ar kitos mokslinės pagalbos, ją gauna. Su interesantais jubilias kantrus, atsisveikinant palydi padrašinančiu žvilgsniu ir tarsi įpareigoja tęsti pradėtą kultūrinį, kraštotyros ar mokslinį darbą. O kaip džiaugiasi kiekviena etnologine publikacija. Nesvarbu ar tai būtų profesionalo darbas, ar tik mažas mokslo populiarinimo darbas, ar anketa, kertinis akmuo, ar smėlio kruope- lytė etnologijos rūmo pamatuose.

Profesorių jaudina ir etnologijos raida ateityje. Puoselejami sumanymai rengti Lietuvos etnologijos enciklopediją, imtis kitų šiam mokslui svarbių darbų. Todėl palinkėkime, kad išsipildytų visi šventinio renginio dalyvių žodžiai. Kad etnologi- jos ažuolas augtų, vešėtų ir brandintų giles.

Žilvytis Š a k n y s